

ERCIŞLİ EMRAH ŞİİRLERİNİN MÜZİKAL YAPI ÖZELLİKLERİ VE BÖLGE KÜLTÜRÜNE TESİRİ

Songül Çakmak^{1*}

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuarı

Özet

Türk topluluklarının sözlü edebiyatlarında şiir en önemli ifade yolu olarak görülmüştür. Yüzyıllar boyunca hafızada yer alan metinlerden iletişim aracı olarak yararlanılarak kuşaklar arası kültürel mirasın aktarılmasında önemli işlevleri üstlenmiştir. Bu sayede sözlü kültürün önemli hafızaları kuşaklararası milli kültürün aktarımını yerine getirebilmiştir. Van sözlü kültürünün aktarılmasında çok büyük bir öneme sahip olan Ercişli Emrah, şiirlerinde yaşadığı coğrafyanın tabiat güzelliklerinin yanı sıra sevgilisine olan aşkını ve özlemine türkülerle anlatırken, bölge sosyo/kültürel yapısı hakkında da önemli bilgileri şiir/müzik metinleri ve gelenekleri vasıtasıyla aktarmıştır. Ercişli Emrah'ın söylemek istediklerini özentisiz bir dille ifade etmiş olması ise çok uzun yıllar hafızalarda yer etmesini sağlamıştır. Çalışma, yöre halkından usta bir âşık olan Ummâni ile yapılan bazı görüşmeler neticesinde büyük saz şairi Ercişli Emrah'ın yaşayan şiirleri ve Emrah geleneğinin bölgenin müzik kültürüne etkisi çerçevesinde derleme yoluyla oluşturulmuştur. Ayrıca çalışmada konuyla ilgili basılmış kaynaklardan ve bölge sözlü kültüründen faydalanılmıştır. Âşık Emrah şiirlerinin ezgi yönü incelenmiş olmakla birlikte, eserlerinin güncellenmesi kapsamında ele alınmış ve halk müziğine ulusal düzeyde katkıları doğrultusunda yorumlanarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ercişli Emrah, Türkü, Sözlü Şiir, Müzikal Yapı, Müzik Kültürü

MUSICAL CONSTRUCTION CHARACTERISTICS OF ERCIŞLİ EMRAH POETRY AND EFFECT TO REGIONAL CULTURE

Abstract

Poetry in the oral literature of the Turkish communities has been considered as the most important way of expression. Memorized texts have been employed as a way of communication and they have served in the transfer of cultural heritage, thus significant memories of oral culture have carried out the transfer of national culture across generations. Ercişli Emrah, who has a very important role in conveying the oral culture of Van, described the natural beauty of geographical area he lived in as well as his love and longing for his beloved by means of his ballads. While doing this, he conveyed important information about socio-cultural form of the region by means of poetry/music. Using a simple style while telling what he wants to tell provided him to be imprinted on the memories. The poems of this great poet have been compiled within the framework of 'the effect of Ercişli Emrah to the music culture of the region' after a few meetings with Ummani (a master poet-singer). In this study, literature review and oral culture of the region have been used. Poet-singer Emrah's poems have been studied melodically and also they have been analyzed to provide an updated version of his works and to stress his contribution to national folk music.

Keywords: Ercişli Emrah, Poetry, Musical Form, Culture, Effect

¹ Yazışma yapılacak yazar: songulcakmak@yyu.edu.tr

Giriş

Sözlü Kültür ve Şiir Sanatı

Söz; manevi mirasın en önemli ve en doğal aracıdır. Tarihin en ince ipleri, görkemli ve kutsal olan ve halkın manevi hayatının tutunduğu her şey, söze odak noktası gibi bağlıdır. Şiir sanatının başlangıcı, dilin olduğu o karanlık tarih öncesinde kaybolmaktadır. Dilin oluşumu, insanlık sanatının en öncü, en kararlı ve parlak çabasıdır. Söz, fikrin ifade edilmesi için şartlı gösterge değil, doğanın ve hayatın insanda oluşturduğu edebi tasvirdir. Gelenekler eşliğindeki kadim dönem mitleri, halkın tüm ruhani ilgilerini içeren dil ve şiiri oluşturma yolundaydı. Dilin oluşumunda ve yapısında tek bir bireyin zihniyeti değil, bütün halkın zihniyeti yansımıştır. Atalarımızın bütün düşünce alanı dil ile sınırlıydı. Dil yalnızca dışa vurumun değil; tüm halkın ayrılmaz ahlaki faaliyetlerinin bir parçasıydı. Bu halkın içinde her birey aktif katılım içindeydi. Ulusların şiirleri de dilin yaratıldığı aynı sözlü kültür gücüyle oluşmuştur. Hatta sanat alanındaki en derin ve en parlak kahramanlar halkın sözlü edebiyatı ile folkloru tarafından yaratılmıştır. Folklorun; halk şiir sanatının, edebiyat hareketinin başlangıcını birincil sözlü kültürdeki bu kahramanlar aracılığıyla geliştirdiği muhakkaktır. İnsanlık gelişiminin erken dönemlerinde yaratılan ürün, yani geleneksel folklorun çeşitli türlerine karşı olan derin ilgi, haklı bir şekilde onun zengin, samimi, şiirsel içeriğinde, güçlü iradesinde, ahlaki saflığındadır. Hafızayı güçlü tutmaları bir şekilde anlatıyı aktarmalarına ve sık sık o anlatıyı tekrar etmelerine bağlıdır. Bu halkın içinde her birey, aktif katılım içinde olmak zorunda olup kimse tüm bireylerin bütünleşmiş olarak bulunduğu bu halk kitlesinin içinden ayrılmazdı ki sözlü kültürün anımsama ve bellekte tutma işlevi buna bağlıydı.

Birincil sözlü kültürlerde özenle incelenmiş bir düşünceyi koruyup anımsama sorununa geçerli çözüm, belleğe yardımcı olan, ağızdan çıkmaya hazır düşünce biçimleri kullanmakla mümkündür. Düşüncenin ritmik, dengeli tekrarları ya da antitezleriyle, kelimelerdeki ünsüz ve ünlü seslerin uyumuyla, sıfatlar ve başka kalıpsal ifadelerle aktarılması, herkesin sık duyup kolaylıkla hatırlayabileceği şekilde biçimlenmiş olması gerekir. Ciddi düşünce, bellek sistemleriyle iç içedir. Belleği güçlendirme zorunluluğu, söz dizimini bile koşullandırır (Ong, 2013: 50). Örneğin, 17.yy saz şairlerinden; Âşık Halil, Âşık Ömer, Benli Ali, Ercişli Emrah, Gevherî, Kayıkçı Kul Mustafa, Kâmilî, Kâtibî, Koroğlu, Kuloğlu, Öksüz Âşık, Sun'î, Şahinoğlu, Tameşvarlı Âşık Gazi Hasan, Üsküdârî, Yazıcı... vs gibi.

Ercişli Emrah şiirlerinde bu söz diziminden kaynaklanan ahengi, şiirlerindeki yapı taşlarında oluşturmuştur. Şiirlerin ahenkli ve ritimli tekrarları sözlü kültürde düşünceyi yayma işlevi üstlenmiştir.

Sözlü kültürlerde uzun süreli ve sözlü temele dayanan düşünceler ağırlıklı olarak şiir vasıtasıyla dile getirilmiştir. Bu şiirler, âşıklar tarafından hem hece hem de aruz vezni şeklinde resitatif bir terennüm tarzında söylene gelmiştir. Heceli tür ve nazım şekilleri olarak, mani, koşma ve destan olmak üzere üç nazım şeklinden faydalanmışlardır. Aruz vezni olarak da en çok kullandıkları divan/divani türleridir.

Eski şiir sanatı mirası uzun bir değişim sürecinden geçmiştir ve bu süreç bugün de çeşitli düzeylerde devam etmektedir.

Daha az veya daha çok yetenekli her anlatıcı, şarkıcı, masalçı vs. bu eserlerin şeklini ve içeriğini veya bazen konusunu değiştirerek onlarda kendi sanatsal ruhunu bırakır. Aktarma sürecindeki bu bireysel izdüşümleri günümüz bilimsel çalışmaları için çok değerlidir (Sokolov, 2009: 25).

Âşık şiiri bağlamında bir âşığın, şiirinin ve mesajının icra bağlamında dinleyicide uyandırmasını beklediği duygusal tepkilere yönelik olarak ezgiyle bütünleşen ve geleneksel olarak kalıplaşmış konuyu ele alış tarzı farklılaşmaktadır. Bir başka deyişle konunun ele alınış tarzı âşığın anlatım tutumuna göre belirlenmektedir (Çobanoğlu, 2011, 301).

Ercişli Emrah: Yaşamı ve Sanatı

Âşık tarzı edebiyat geleneğinin temsilcilerinden Ercişli Emrah, şiirlerini özentsiz bir dille ve ağırlıklı olarak hece vezniyle ifade etmiştir. Bu ifade tarzında yaşadığı yer ve yaşadığı yüzyıl eğitimli âşık

almasına mani olmuştur. Babasından ve çevresindeki âşıklardan feyiz alarak aşk, tabiat, sosyal içerikli şiirler yazmıştır. Emrah'ın hayatıyla ilgili net bir bilgi olmamasına rağmen, halk arasında ve edebiyat araştırmacıları tarafından şöyle anlatılmaktadır:

Ercişli Emrah, 17. yy'da Erciş'te yaşamış ünlü bir aşk hikâyesinin hem kahramanı, hem de Türk Halk Edebiyatı'nın ünlü saz şairlerinden biridir. Şiirlerinde; Emrah, Sefil Emrah, Dertli Emrah diye anılmaktadır. Kelime anlamı itibarıyla de Emrah Arapça "Amrak", yani yoksul, sefil..vs. anlamları taşımaktadır. Bölgede bu kullanıma yakın Âşık Emrah ve Kul Emrah mahlaslarının kullanıldığı da görülmektedir.

Bu mahlasların Emrah tarafından mı yoksa meddahlar tarafından mı kullanıldığı bilinmemektedir. Bugün hayatı hakkındaki bilgiler Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi ve bir iki küçük belgeye dayanmaktadır. Hikâye anlatıcısı, meddah, âşık ve halk hikâyecilerinin anlattığına göre o, âşık bir babanın çocuğudur ve pîr elinden bade içmiştir (Saraçoğlu, 1999: 9-63).

Ercişli Emrah'ın yaşadığı çağı saptamaya çalışan ilk araştırmacı Ziyaeddin Fahri'dir. Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu), Ercişli Emrah'ı Erzurumlu Emrah ile çağdaş sayarak XIX. yüzyılın ikinci yarısı olarak saptamalarda bulunmuştur. O dönemde, Eflatun Cem (Güney) ve Köprülüzade (M.F. Köprülü) de bu kanıyı paylaşırlar. Bu yüzden Köprülüzade: XVIII. belki de XVII. Asırda yaşadığını öne sürdüğü Emrah adlı âşıkla Ercişli Emrah'ın birleşmesini yadsır ve bu konuda sonuna dek ikircimli kalır.

Sakaoğlu'nun Ercişli Emrah tespitleri ikircimli kalan yazarları ikna edebilecek güçtedir. Şöyle ki; mevcut bir belgedeki "Erciş Kubünde yetişmiş derd-i zar ile bağı yanık Karakoyunlu âşıklarındandır" ifadesi, onun yaşadığının en güzel delilidir. Babası Âşık Ahmet'in şiirleri de günümüze kadar gelebilmiştir. Sakaoğlu diğer bir kanıtı da şöyle beyan etmiştir: 1986 yılında Erciş'te yapılan bir kazı sonunda, onun, Selbi'nin ve sazının çizgilerinin yer aldığı bir hece taşının bulunması, Emrah ile ilgili bazı soruların cevaplandırılmasını sağlamıştır (Sakaoğlu, 2013: 143).

Ercişli Emrah'ın XVII. Yüzyılın ilk yarısında yaşadığı görüşünde olan araştırmacı ve antoloji düzenleyicileri arasında Behcet Necatigil, İlhan Başgöz, Nejat Birdoğan, Cahit Öztelli, Cemil Yenir, Tahir Kutsi (Makal), Ali Püsküllüoğlu vardır.

Kendisi de Ercişli olan Ali Saraçoğlu'nun araştırmaları sonucu Ercişli Emrah'ın yaşadığı dönemi XVI. Yüzyılın sonu ile XVII. Yüzyılın ilk yarısı olarak öne sürmektedir. Diğer önemli bilgiyi M. Fuad Köprülü gün ışığına çıkarmıştır. Ercişli Emrah'la ilgili ilk araştırmayı Murat Uraz yapmıştır.

Erciş'li Emrah'ın yaşadığı çağ üstüne görüş öne süren son araştırmacı Saim Sakaoğlu'dur. Sakaoğlu da Ercişli Emrah'ın XVII. Yüzyılda yaşadığı fikrine katılmaktadır.

Ercişli Emrah'ın yaşadığı yüzyıl üstüne öne sürülen ve yazılı belgelere dayanmayan bu savların etken fikri genelde, Ercişli Emrah'ın şiirlerinin dil ve biçem (üslup) özelliğine, halk anlatılarına ve Emrah ile Selvi/Selbihan hikayesindeki tarihi olaylara dayandırılmaktadır (Saraçoğlu, 1999: 40). Bu konuda Prof. Pertev Naili Boratav, bütün yönleriyle âşık geleneğinin özelliklerini en iyi gösteren yaratmaların "Sevgi Hikayeleri" olduğu görüşündedir ve Ercişli Emrah gerçeğine referans olarak gösterilebilmektedir (Boratav, 1946: 40).

Boratav sevgi hikayelerini şöyle aktarmaktadır; gerçekten yaşadıkları kesinlikle bilinen ya da yaşamış olduklarına inanılan âşıkların (halk şairlerinin) romanlaşmış hayatlarını anlatan hikaye(ler)dir. Âşık Garip, Ercişli Emrah, Kerem, Karacaoğlan vb. pek çok tanınmış âşıkların hayatları bu çeşit hikâyelerinde anlatılmıştır.

Boratav, Azeri ve Terekeme göçmenlerin rivayetleri esas alındığında halk âşıklarını yaşadıkları zamana göre:

1. Tufarkanlı Abbas

2. Dede Kasım
3. Kurbanî
4. Ercişli Emrah

Olarak sıralamayı yapmıştır. Diğer âşıkların Ercişli Emrah'tan sonra geldiğini yaptığı sınıflamada belirtmiştir. Ki zaten şiirlerinin şekil özelliği de bu halk rivayetlerine hak verecek biçimdedir. Bunları, şiirlerin şekilleri bakımından 16. Asırdan daha eski devirlere çıkarmaya imkan yoktur.

Ercişli Emrah, Erzurumlu Emrah Farklılıkları

Diğer önemli bir konu ise Ercişli Emrah'la Erzurumlu Emrah'ın birbiriyle karıştırılıyor olmasıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda Erzurumlu Emrah'ın 19. yy'da yaşadığı, Ercişli Emrah'ın şiirlerinde Türkçeyi, Erzurumlu Emrah'ın ise Arapça, Farsça ve Türkçe karışımı bir dil kullandığı tespit edilmiştir. Yine araştırmacıların birçok tespiti sonucunda, aralarında 200-250 yıl zaman farkı olan bu iki halk ozanının birbiriyle karıştırılmasının önüne geçilmiştir. Ölümü ile ilgili bilgiler de yine hayatı etrafında oluşan hikâyeden ve son yıllarda yapılan araştırmalardan elde edilmiştir.

Araştırmacılar, iki Emrah'ın şiirlerinin ayırt edilmesi hususunda, ortaya bazı ölçütler koymuşlardır. Buna göre; Erzurumlu Emrah'ta divan şiirinin etkisi görülür; oysa Ercişlinin şiirleri bütünüyle halk şiiri tarzındadır. Erzurumlu Emrah'ın medrese öğrenimi görmüş olmasına karşılık, Ercişlinin öğrenim durumu hakkında bilgimiz yoktur; ancak babası da âşık olduğu için, onun sınırlı da olsa eğitim aldığını söyleyebiliriz.

Ercişli Emrah'ın bâdeli olmasına karşılık, Erzurumlu bâde içmemiştir. Ercişli; din, tasavvuf, ezel, ebed, varlık, yokluk, bu dünya, öbür dünya gibi kavramlarla hiç ilgilenmemiş, bütünüyle bu dünyanın adamı olmuştur. Erzurumlu ise din ve tasavvuf konularıyla da ilgilenmiştir.

Erzurumlu medreseye devam ettiği için halk şiiri türlerinin yanında divan, kalenderî, semaî ve gazel gibi türlerde de yazmıştır. Onu bu yönüyle bir âşıktan daha çok "kalem şairi" sayabiliriz. Ercişli Emrah ise aruzu bilmemektedir, şiirlerinin tamamını hece vezni ile söylemiştir. Erzurumlu Emrah, Nakşibendî tarikatının halidiye koluna bağlıdır. Bu sebepten yukarıda da belirttiğimiz gibi ezel-ebed ve tasavvuf konuları, şiirlerinde sıklıkla işlenmiştir. Ercişli Emrah'ın ise herhangi bir tarikatla bağı yoktur.

Erzurumlu Emrah'ın özellikle aruzla yazdığı şiirleri yabancı tamlamalarla, Arapça ve Farsça asıllı kelimelerle doludur. Ercişlinin şiirlerinde ise Azerbaycan Türkçesi ve Van'ın Erciş ilçesinin ağız özellikleri görülür. Ercişli Emrah araştırmacıları onun bütün şiirlerine ulaşamamışlardır. Erzurumlu Emrah'ın ise elimizde divanı bulunmaktadır. Ercişli Emrah'ın şiirleri Erzurumlu Emrah'ın dışında Karaca Oğlan, Bayburtlu Zihnî ve Develili Seyrânî ile de karışmıştır. Yazılı kaynakların yetersizliğinden dolayı söz konusu âşıkların hayatı ve tüm eserleriyle ilgili net bir ifade kullanılamamaktadır. Söz konusu bilgilerin büyük çoğunluğu sözlü kültürden hafızalarda kalmış olanlardır.

Ercişli Emrah'ın hayatı etrafında oluşan Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi sevda konulu hikâyelerdendir. Oysa Erzurumlu Emrah'ın hayatı etrafında böyle bir hikâye oluşmamıştır. Ercişli Emrah'ın şiirlerinde Van Ercişten Saat/Sahat Çukuru (İğdır) ve İran'a doğru bir yolculuk söz konusu iken, Erzurumluda Karadeniz sahillerinden Çankırı, Konya, Niğde, Sivas ve Tokat'a doğru bir yolculuk işlenmiştir. Ercişli Emrah'ın mezarının Erciş'te olduğu rivayetlere dayanırken; Erzurumlunun mezarı, Tokat'ın Niksar ilçesindedir.

Ercişli Emrah'ın elimizdeki şiirleri 150 kadardır; Erzurumluda ise bu sayı çok daha fazladır. Bütün bu hususlar da Ercişli Emrah'ın şiirlerinin çok azının cönklerde olmak üzere, daha çok sözlü kaynaklarda tespit edildiğini göstermektedir. Ercişli Emrah'ın elimizde bulunan şiirlerinde aşk, tabiat, sevgili ve gurbet gibi konular işlenmiştir. Onun şairliğini Ali Saraçoğlu ve Saim Sakaoğlu etraflıca incelemiştir. Hayatı etrafında oluşan Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi ise Muhan Bali tarafından değerlendirilmiştir. Bugün Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki âşıklar Ercişli Emrah'ın hikâyesini anlatmanın

yanı sıra, şiirlerini de ezbere bilmektedirler. Ercişli Emrah, doğup büyüdüğü Erciş ilçesinde değişik zamanlarda düzenlenen bilimsel toplantı ve törenlerde çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir.²

Ercişli Emrah'ın 17.yüzyılda Erciş'te yaşamış bir halk aşığı olduğu hayat hikayesinin anlatıldığı, bölge kültüründe destanlaşmıştır.“Emrah ile Selbihan Hikâyesi” Türk halk hikâyeleri arasında geniş bir coğrafyada bilindiği gibi, Emrah da şiirleri ile başta Türkiye ve Azerbaycan olmak üzere birçok Türk yurdunda tanınan ve bilinen Türk Halk Edebiyatı'nın ünlü saz şairlerindedir.

Ercişli Emrah Şiirlerinin Sanatsal Yönü

Emrah ile Selvi/Selbihan adlı hikâyenin de kahramanı olan Emrah, Türk Saz Şiirinin önemli temsilcilerinden biridir. Dilinde de zamanımıza çok yaklaşmış bir olgunluk olduğu görülür. Şiirleri, Erciş şivesine dayalı bir duruluğa sahiptir. Şiirlerine herkesin anlayabileceği berrak, duru bir Halk Türkçesi hâkimdir. Söyleyişi içtendir. Halk zevkine yakın bir söyleyişi vardır. Aradan 300–350 yıl gibi bir zaman geçmesine rağmen bütün Anadolu'da anlatılan Emrah ve Selbihan adlı hikâye, bugün bile Halk Edebiyatına ilgi duyanlar tarafından derlenmekte, şiirleri ile ilgili çalışmalar sürdürülmektedir. Bununla ilgili olarak birçok varyant ortaya çıkmış, şiirleri yeniden yayınlanmıştır. Emrah ile Selbihan hikâyesinin yurt içinde ve dışında değişik varyantları bulunmaktadır. Halk Türkülerinin büyük bir çoğunluğu yaşanmışlıklar üzerine kuruludur.

Toplumun genelini ilgilendiren bir tarihi, sosyal veya kültürel bir olay türkülerin konusu olabileceği gibi, bir çobanın, bir köylü delikanlının, yoksul insanların umutsuz aşkları, sevenlerin ayrılıkları, hazin aşk öyküleri, gurbet ve ölüm olgusu türkülerin odak noktasını oluşturabilmektedir (Mirzaoğlu, 2015: 9). Ercişli Emrah, halk tarafından içselleştirilmiş ve sahiplenilmiş bir aşk şairi olmakla birlikte varyantlaşmalar ve hakkında söylenenler, şiirlerini başka âşıklara mâl edilmesine rağmen, halkın dilinde ve yüreğinde hâlâ etkisini sürdürmüş ve şiirlerinin bestelenmesiyle ortaya çıkan türkülerin geniş kitlelere ulaşmış olduğu bilinen bir gerçekliktir. Âşık müziği de temelini anonim halk müziği gelenekleriyle dinî tasavvufî tekke müziğinden almıştır. Müzik ile şiirin, bir başka deyimle saz ile sözün birbirini bütünlemesi, şiirlerinde büyük çoğunlukla hece vezninin kullanılması ve türkü formuna titizlikle uyulması âşıklık geleneğinin başlıca özelliğidir³. Bu sebeple halk şiiri örneklerini Türk halk türküsü formundan ayrı düşünmek doğru değildir.

İlk ezgiler, mitik ve epik karaktere sahipken Anadolu sahasında bir lirizmin yoğunluğu görülür. Eskiden az perdeli, en çok iki ses aralığını kapsayan ezgili söyleyişler, zamanla dört ve daha çok perdeli yapıya kavuşmuştur.⁴

² Ali Berat Alptekin, Türk Halk Şiiri, Kaynak: <http://www.turkceciler.com/sairler/ercisli.html>

³ Atınc Emnalar, Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği Ve Nazariyatı, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998, s.232

⁴ Ali Uçan, “Geçmişten Günümüze-Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü”, IV. Uluslar Arası Türk Kültür Kongresi, Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara 1997

Erciqli Emrah ve Selbihan Hikâyesi (Âşık Ummani Poyrazoğlu Derlemesi: Kısa Özeti)

Resim 1: Erciqli Emrah Temsili Kabir

16.yüzyılın sonları ile 17.yüzyılın başları, Osmanlı İmparatorluğunun ite ve dıŐta birçok sorunla karşı karŐıya kaldığı dönemdir. İte ayaklanmalar ve kargaŐa sürerken bu arada İnan Şah'ı Şah Abbas da Osmanlı toprakları üzerinde hâkimiyet kurmak için ordularını gönderiyor, Őehir ve kaleler iŐgal ediliyordu. İŐte boye bir ortamda Osmanlı Devleti'nin doğusunda yer alan ve Osmanlı'nın kale kentlerinden biri olan Erciş'te de büyük bir aşkın ilk kıvılcımları atılıyordu. Erciş Kale Bey'i Miroğlu Ahmet Bey'in Divan ÂŐıđı ÂŞık Ahmet'in oğlu Emrah, rüyasında pİR elinden bade içerek, kale beyi Miroğlu Ahmet Bey'in kızı Selbihan'a âşık oluyordu. Sonra bu aşk büyüdükçe büyüdü. AŞk büyüdükçe ayrılıklar ve acılar da ardından gelmeye baŐladı.

Bir nazenin bana gel gel eyledi
Varmasam incinir varsam incinir
Nazik ellerinnen ince belinnen
Sarmasam incinir sarsam incinir

Bir gün Osmanlı topraklarına giren Şah Abbas, Van Kalesi'ni kuŐatır. Fakat kale halkı, dayandıka dayanır. Sonunda Şah Abbas pes eder ve geri dönmeye karar verir ama geri dönerken askerleri de Erciş Kalesi'ne saldırır. Kale Beyi Miroğlu Ahmet Bey öldrlr ve kızı Selbihan da İsfahan'a kaçırılır. Bir süre sonra Emrah da konağa gelir. Gelir ki ne görsün? Miroğlu Ahmet Bey öldürülmüŐ, konağı yađmalanmıŐ, Selbihan ise kaybolmuŐtur. Emrah üzüntüsünü içine atar ve Selbihan'ı Erciş'de aramaya başlar.

Yüz bin dert ekmiŐem bin daha gerek
Çok mr ister ki bir daha gerek
Yarım elden aldı o zalım felek
Hoyrat dost bağınnan gl aldı gitti

Selbihan'ı Erciş'te bulamayan Emrah, Selbihan'ın kaçırıldığını anlayınca anası ve babasıyla helalleşerek yollara düşer. Ovaları, yaylaları, dağları yol edinir kendine. Bu arada geride anasıyla babası yalnız kalmışlardır. Onları da aklından çıkaramaz. Fakat Selbihan aşkına yollara düşen Emrah için artık geri dönüş yoktur.

Katar katar olmuş giden durnalar
Sizler de bilirsiniz hâllarımızı
Sılada sevdiğim öz anam atam
Deyin gözlemesin yollarımızı

Mecnun'u Leyla için çöllere, Ferhat'ı Şirin için dağlara, Kerem'i Aslı için gurbete düşüren aşk, Emrah'ı da yollara düşürür. Dağlara, turlalara, seher yeline seslenerek Selbihan'ı bulmaya çalışır.

Emrah emeklerin olmasın heba
Kuluna yardımcı Hazret-i Mevla
Rıcam budur sennen ey bad-ı Saba
Emrah geldi diye bir haber eyle

Bu arada Şah Abbas Selbihan'la evlenmek ister. Selbihan, zaman kazanmak için bir şart koşar. Şah bir bağ yetiştirecek, bağ barını verince de onunla evlenecektir. Aradan yedi yıl geçer. Emrah, Selbihan'ın izini süre süre İsfahan'a varır. İsfahan'da düğün şenlikleri kurulmuştur. Şah Abbas'ın Selbihan'la düğün hazırlıkları yapılmaktadır. Emrah, Şah Abbas'ın yanında kendisine yardımcı olsun diye götürdüğü Sahat Çukurunun Bey'i Yakup Han'ın yardımıyla Şah'ın huzuruna çıkar. Saz çalıp şiir söylerken Selbihan'ın sevgilisi olduğunu ima eder.

Emrah der ki, tundan tuna atıldım
Kul olup da her diyarda satıldım
Selbi'nin elinden yandım, yakıldım
Sende bencileyin yanarsın Şah'ım

Bunun üzerine Şah onların birbirlerini sevdiklerini ve badeli âşıklar olduğunu anlar, Selbihan'ı Emrah'a vermeye razı olur. Fakat Şah'ın Hanları buna itiraz ederek Emrah'a zehir içirip badeli âşık olup olmadığını denemek isterler. Emrah, Selbihan'ın elinden içeceğini söyler. Kendisinden emindir.

Emrah der ki yar elinden naçaram
El uzatır tülbindini açaram
Şahlar zehir verse korkmaz içerem
Ko desinler öldü bir yara sebep

Şah Emrah'ı denedikten sonra ona hazırladığı güveylik elbisesini ve bir ferman vererek değişik hediyelerle birlikte düğününü yapmak üzere Yakup Han'la Erciş'e gönderir.

Emrah, yolda Yakup Han'ı Sahat Çukuru'nda kalmaya razı ederek Selbihan'la birlikte Erciş'e gelir. Düğünden önce köşk yapmaya başlar. Fakat Emrah, köşk yapımıyla uğraşırken kardeşleri Selbihan'ı Tiflis Hanı olan amcaları Ko Han'ın yanına kaçırlar. Orada Selbihan'ı amcalarının oğlu ile nişanlarlar. Bunu haber alan Emrah, babasının ısrarı üzerine onu da yanına alarak tekrar yollara düşer. Bu arada birçok yere yolu düşer.

Ağalar gurbetten geldim
Geldim ki nazanım getmiş
Sılam bana hor göründü
Salınıp gezenim getmiş

Sonunda Selbihan'ı Tiflis'te bulurlar. Emrah, Selbihan'ı bulup hasret giderirken yakalanıp zindana atılır. Ko Han, Emrah'ın başını vurduracakken hanları araya girerek önce Emrah'ın dinlenmesini, sonra da suçu varsa cezalandırılmasını isterler. Emrah sazını alır, başından geçenleri anlatır ve kendisine Şah tarafından ferman verildiğini belirterek sözlerini bağlar.

Bize Emrah derler Karakoyunnu
Namertler içinde yiğit oyunnu
Kaz kimin pısmalık erkek boyunnu
Biz Türkük Türklükten demanımız var

Emrah, derdini anlatırsa da, Ko Han onun başını vurdurmaya kararlıdır. Çünkü ferman Erciş'te kalmış, ayrıca Ko Han Selbihan'ı da oğluyula nişanlamıştır. Bunun üzerine Âşık Ahmet, mecburen İsfahan'a giderek durumu Şah Abbas'a anlatır. Şah Abbas'ın emriyle Yakup Han, bir grup askerle Tiflis'e gelerek Emrah'ı kurtarır ve Erciş'e dönerler. Fakat bu defa Erciş yakınlarında önlerine İran Çapakurları çıkar. Emrah onlara başından geçenleri anlatır. Yorgun, bitkin ve perişan haldeki Emrah'ın anlattıklarına inanmayan ve Selbihan'ı Emrah'a yakıştıramayan Çapakurlar, Selbihan'ı alır, götürürler. Bu duruma çok üzülen Emrah, babasıyla birlikte Erciş'e hareket eder. Erciş'te hastalanan ve yataklara düşen Emrah, bir gün ölüm halinde hasta yatarken aniden doğrularak babasından duvarda asılı duran sazını ister."Baba, Selbihan'ın kokusu geliyor "diyerek bir türkü söyler. Bu onun son türküsü olur.

Emrah'ın sevdiği Selbi sen misen
Sağ elin sinemde gezdiren misen
Ağır salacamı götüren misen
Namazım kılmaya yar sefa geldin

Türkü bittiğinde Selbihan karalar giyinmiş bir halde odaya girer. Emrah Selbihan'ın geldiğini görür ve gözlerini Selbihan'a doğru çevirir. Uzun uzun bakışırlar. Selbihan, Emrah'ın elini tutmak için yanına yaklaşır. Fakat Emrah, o esnada ruhunu teslim eder. Bunu gören Selbihan feryat ederek çığlıklar atar. Selbihan'ın bu çığlıkları günlerce Erciş Ovasında yankılanır.

Emrah'ın naaşı mezara konulurken Selbihan cemaatin önüne geçer. "Ey cemaat edeceğim duaya âmin deyin" diyerek ellerini açar ve Allah'ın kendi canının da alması için dua eder, sonra da kendisini Emrah için açılan mezarın içine atar. Yanyana iki mezar açılır. Mezarlardan birisine Emrah'ı, diğerine de Selbihan'ı koyarlar.

Rivayete göre, o günden sonra Selbihan'ın mezarı üzerinde beyaz güller, Emrah'ın mezarı üzerinde ise kırmızı güller açmaya başlar. Yıllarca yörenin kızları bu gülleri kopararak niyet tutmuşlardır⁵. Hikaye, kısaltılmış ve üzerinde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bölge âşıkları tarafından anlatılan doğrultuda aktarılmıştır.

Âşık Ömer Ummani Poyrazoğlu ile yaptığımız görüşme neticesinde Ercişli Emrah araştırması yapan ve hakkında yazılanları toparlayıp, Ercişli Emrah gerçeğini kitaplaştıran Ali Poyrazoğlu ile diğer âşıkların anlatıları tutarlı görülmüştür. Ali Poyrazoğlu, sözlü kültür ve yazılı kültürden faydalanarak hazırladığı Ercişli Emrah ile ilgili ilk kaynağı Kültür Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

Âşık Ummani; "Ercişli Emrah, bir çok değerli âşığın doğmasına vesile olarak çok uzun süre âşıklığın Erciş'te yaşatıldığını ve atışmaların bölge sözlü kültürünü önemli bir yere getirdiğini, yaptığımız derleme çalışmaları sırasında aktarmıştır. Kendisinin de Emrah'a ithafen yazdığı şiirleri mevcuttur. Çocukluk yıllarında ilk şiir denemelerine başlamış olan Ummâni Poyrazoğlu, yine kendi ifâdesine göre 1956 (20 yaş) yılında görmüş olduğu bir rüya neticesinde "pîr elinden bâde içmiş"tir. Burada söz konusu olan rüya motifi "Âşık Edebiyatı " içerisinde önemli bir yere sahiptir.

⁵Selahattin KOŞAR, Timurleng_6511-30-2014, 05:43 AM ve Âşık Ömer Ummani Poyrazoğlu ile derlemeden alındı

Umay Günay'ın Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi adlı eserinde verdiği bilgilere göre, "Türk Halk Edebiyatı'nın bütün mahsullerinde sık sık rastlanan rüya motifi, Türk halk edebiyatında rüya motifinin fonksiyonu ve mahiyeti hakkında detaylı bilgileri mevcuttur.

Âşık Ummani'nin aktarımlarından hareketle, "pîr elinden bâde içmeyenin âşıklığı tartışmalı, noksandır", demesi söz konusu kanıtı desteklemektedir. Ercişli Emrah'ın bâde içmesiyle birlikte, rüyasında gördüğü Selbi'ye âşık oluşu eş zamanlıdır. Emrah ile Selvi/Selbihan Hikayesi, Türk Halk Hikâyeleri arasında geniş bir coğrafyada bilinmektedir. Hikâyelerde Emrah'ın Selvi/Selbihan adlı sevgilisine kavuşmak için yollara düşen, ayrılıklara ve acılara katlanan bir âşık olduğu belirtilir.

Hikâyenin ikinci önemli kahramanı Selvi/Selbihan ise Erciş Kale Beyi Miroğlu Ahmet Bey'in çok uzun saçlı (Rapunzel gibi) kızıdır. Emrah şiirlerinde, sözlü aktarımı dikkate alarak şöyle diyebiliriz; babasını model aldığı çocukluk yıllarında kendini ispatlama kaidesiyle ironi ve hiciv ağırlıklı şiirler seslendirirken, rüyada pîr elinden bâde içip Selbi'ye âşık olduktan sonra şiir tarzında değişiklik meydana gelmiştir. Aşk üzerine çalıp söylediği türküler/şiirler daha fazladır.

Hikayenin bölge halkı tarafından benimsenmesi ve yaygınlaşması, edebiyat dünyasına kazandırılmasıyla birlikte Emrah'ın aşk şiirleri daha çok öne çıkmıştır. Bestelenen şiirlerinin büyük çoğunluğu da aşk üzerinedir.⁶

Van Türkülerinde Erciş Türkülerinin Yeri

Ülkemizde bazı yerler vardır ki, bağlı oldukları merkezlere diğer parçalarından daha çok özellik ve değer katarlar. Söz gelimi Malatya kültürü ve müziği Anadolu kültürüne çok değerler katmış özel bir şehirken yanında Arguvan'ı katmadığımız zaman Malatya eksik kalır. Öyle ki, Arguvan çoğu zaman Malatya'nın önüne geçer. Bu gibi örnekler ülkemizde çoktur. Erzincan-Tercan, Denizli-Acıpayan, Ankara-Keskin, Sivas-Zara vb. Bu örneklerden biri de Van-Erciş'tir.

Erciş'de, yüzyıllar öncesinden gelen ve günümüzde de çok sayıda temsilcileri bulunan önemli bir halk ozanı geleneği mevcuttur. Erciş, 17. Yüzyılda büyük halk ozanı Ercişli Emrah'ı yetiştirmiştir.

Günümüzde öne çıkan isimlerin başında Âşık Davut Telli, Halil Kanter ve Ömer Ummani Poyrazoğlu gelmektedir. 1967 yılında TRT tarafından yapılan folklor derlemesinde Van ve Ercişten kayıtlar alan Muammer Sun ve Cenan Akın, o yıllarda Erciş'de yaşayan halk ozanları ve türkücülerden Mehmet Tanrıverdi, Yusuf Dumaner, Eczacı ve Milletvekili Mehmet Erdinç, Emin Telli (Âşık Cihani), Hafız Ahmet Kendir, Mehmet Turan, Sıdık Baş, Ahmet Acar gibi isimlerden ses kaydı almışlardır.

Bu derleme çalışmasında önemli bilgilere ulaşılmıştır. Şanlıurfa'da "Sıra Geceleri", Diyarbakır'da "Velime Geceleri", Elazığ'da "Kürsübaşı Alemleri", Orta Anadolu'da "Yaren Geceleri", Van'da "Oturma Geceleri" olarak geçen gece eğlencelerine o yıllarda Erciş'de "Divanhane" diye adlandırılmıştır (derleme, Murat Oto, 2015).

Bu kayıtlarda yine Erciş'te yaşadığı rivayet edilen âşık Gurbani ve Âşık Ömer'den şiirler okunmaktadır. Kaval, mey ve zumanın yaygın olduğu, ilginç olarak da Tulum çalındığı, tulumun ucuna takılan çift başlı kavala "çelemeşk" dendiği belirtilmektedir.

Türkücülere "Yırcı", türkü söylemeye de "yırlamak" dendiği belirtilmektedir. Kışın evlerde bulgur öğütülürken türküler yanında bilmece sorulduğu ve bu bilmeceye de "tapmaca" dendiği belirtilmektedir. Tarihi belgeler ve bu kayıtlar gösteriyor ki Erciş genel halk kültürü folklor yönünde derin bir kültüre sahip olduğu gibi geleneksel halk müziğinde de köklü ve derin bir kültüre sahip bir bölgedir. Bu kültürü günümüze taşıyan yani güncelleştiren isimlerin başında Mehmet Bülbül gelmektedir. 1941 Erciş doğumlu Bülbül, daha dokuz yaşındayken toylarda (düğünlerde) türküler söylemeye başlamıştır.

⁶ Murat Oto, "Geçmişten Geleceğe Van Türküleri I", İstanbul, Soylu Matbaa, ve Yayınevi, 2013

Kendinden önceki nesillerde yetişen âşıkların türkülerini ezberleyerek, düğünlerde seslendirmiştir. Birçok türkünün kayıtlı kaynak kişisi pozisyonundadır. Kayıtlara geçmiş yaklaşık 122 Erciş türküsüne kaynaklık yapmıştır. TRT sanatçısı ve aynı zamanda Ercişli olan Atakan Çelik ve Hüsamettin Subaşı, Mehmet Bülbül'den derlenen türkülerle ün yaptığı söylenmiştir.

Bu iki önemli ses sanatçısı dışında günümüzde mahalli ve ulusal platformlarda başarı ile Erciş türkülerini kitlelere akataran önemli ses sanatçıları vardır. Celal Yarıcı, Hüsamettin Ergül, Metin Elibol, Cahit Engin, Ünal Zorer, Yaşar Turan, Mahmut Dokumacı, Ahmet Poyrazoğlu ve Ummani Baba gibi âşıklık geleneğinin temsilcileri ve ses sanatçıları yerel ve ulusal anlamda Ercişli Emrah kültürünü ulusal boyutta aktarmaktadırlar.

Erciş müzik kültürü denince “demeli-çevirmeli” diye adlandırılan, ülkemizin birçok yerinde örnekleri olmakla birlikte Erciş kadar yoğun kullanılmayan bir çeşit icra biçiminden bahsetmek gerekmektedir. Eski dönemlerde çalgıcıların az bulunmasından kaynaklı olarak Anadolu insanının yaratıcılığının bir unsuru olan demeli-çevirmeli türkü okuma, o günkü koşullardaki zorunluluklardan doğmuş bir icra biçimidir. Toylarda konukların gövengi (halay) yı devam ettirecek yırcılar, günlerce bu ortamda türküler söylerlerdi. Bu türkülerin bazen tek, bazen iki bazen de üçlü satırları bir çeşit nakarat (çevirme) gibi meclisin tamamına söylenmesi ile ortaya çıkan bu icra formunda ilk yırcı söylemekte (deme), sonra diğer yırcı veya meclis tekrarlamaktadır (çevirme). Deme-çevirme faslı gövenk sürdüğü sürece devam etmekte, bu süre içinde yırcının mahareti ile o anda irticalen (doğaçlama) olarak dörtlükler yazılmakta, bazen yörenin mani kültürü ile o ezgi sürdürülmektedir. Bu kültür günümüzde çalgı kültürünün gelişmesi ve çalgı çalanların sayısının artması nedeni ile yok olmuş durumdadır. Bu kültürden üretilme türküler ise klasik türkü formunda notalandırılmıştır. Bu kültürü günümüzde yaşatmaya çalışan Mustafa Dokumacı ve Mehmet Bülbül, birlikte okudukları birçok demeli-çevirmeli türküyü birlikte kaynak kişi olmuşlardır.

Ercişli Emrah'ın Bestelenen Şiirleri

Resim 2: Ercişli Emrah Temsili

Ercişli Emrah'a ait olan birçok Şiir, değişik sanatçılar tarafından bestelenerek radyo ve tv'lerde okunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: “Tutam Yar Elinden, Bir Yiğit Gurbete Gitse, Dedim Dedi, Seherden Uğradım Göl Kenarına, Bir Nazenin Bana Gel Gel Eyledi, Bizim Sahraların Başı, Ağalar Gurbetten Geldim, Bugün ben Bir Güzel Gördüm, Gine Bahar Oldu Coştı Yüreğim, Çıktım Yücelere Seyran Eyledim, Bad-ı Seba, Sen Mevlayı Seversen, Katar Katar Olmuş Giden Turnalar”.

Bestelenmiş daha fazla Şiiri olmasına rağmen notaya alınan çok az Şiiri vardır. Notaya alınmış ve seslendirilmiş Şiirleri günümüzdeki manaları göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Şiirlerin ezgisel bütünlüğü ve eser formu ise çok farklı aktarımlar arasından mevcut notalar üzerinden ve yaşadığı varsayılan dönem özellikleri göz önüne alınarak incelenmiş ve analiz edilmiştir. Emrah'ın sesi ve sazı, Şiirlerindeki müziksel öğeler ve özellikle halk musikisinin doğup gelişmesinde çok önemli bir yer tutan duyguların (gurbetin kahrı, sıla hasreti, sevgili özleyiş vs...) işleniş, Türk musikisi repertuarına birçok güzel eser kazandırmıştır. Edebiyat dünyasında Şiirleri ile yaşayan Ercişli Emrah'ın Türk halk musikisi içindeki yerini de göstermek amacı ile eserleri tesbit edilip, makam yada dizilerine göre tasnif edilmiş, kullanılan usuller incelenmiştir.

Bestelenmiş Bazı Şiirlerinin Ezgi Yapıları

TUTAM YAR ELİNDEN TUTAM

SÜRE TU TAM YA RE LI N DEN TU TAM ÇI KAM DAĞ LA RA DAĞ LA RA
Bİ RİN Bİ LİR Bİ NİN BİL MEZ BU DÜN YA KİM SE YE KAL MA Z
EM RAH EY DÜR BU GÜ NÜM DÜR AR ŞA ÇI KAM TÛ TÛ NÜM DÜ R

O LAM BİR YA RE Lİ BÜL BÜ L İ NEM BAĞ LA RA BAĞ LA RA
YAR İS Mİ Nİ DE SEM OL MA Z DÜ ŞER DİL LE RE DİL LE RE
YA RE Gİ DE CEK GÜ NÜM DÜ R DÜ ŞEM YOL LA RA YOL LA RA

Nota 1: Aşık Ercişli Emrah Bestelenmiş ve Notaya Aktarılmış Şiiri "Tutam Yar Elinden Tutam"

Tutam Yar Elinden Tutam Türküsü: 12/8'lik Türk müziğinde bileşik kalıplı bir ritimdir. Bu ritim ağırlıklı olarak doğu-güneydoğu Anadolu'da yaygın olarak kullanılmaktadır. Yani 3+3+2+2+2 bileşik usulüyle bestelenmiştir. Türkünün makamsal yapısı; kerem ayağıdır ve adını Âşık Kerem'den almıştır. Sade bir ezgi yapısı vardır. Âşık şiirinin ezgili yapısı ve sazı kullanmış olduğunu gösteren yukarıdaki notada; söz, ritim ve ezgi akışı birlikteliğinin tutarlı dengesi görülmektedir.

BADE-İ İÇERLER NAZINAN

BA DE İ ÇE R R BAH BE NEM RA HA M
LER NA ZI NA N BA DE İ ÇE R LER NA ZI NA SA YA ÇI R DI CA TU M RA HA
SÖH BE TE DE R LER SA ZI NAN SÖH BE CI ÇEK LER SE Lİ MA DÜR DU GE ÇEK YU ZUN
TE DE R LER SA ZI NA N KIR KIN CE BE L Lİ Bİ Y CE VÜ R GIB LE GA HA MUJ DE LE RÖ L Lİ Bİ Y
KL M E M RA NA N KIR KIN MEV SE - Bİ Y MU NEV RA N
SEL Vİ HAN BA C DA Dİ R BAC DA DAN O CA GUL Kİ ZAR Dİ Hİ CA C DA Dİ R BAC BİN DİN Gİ CA
MA N BAC DA Dİ R BAC DA DAN O CA GUL Kİ ZAR Dİ Hİ CA C DA Dİ R BAC BİN DİN Gİ CA

Nota 2: Aşık Ercişli Emrah Bestelenmiş ve Notaya Aktarılmış Şiiri "Bade-i İçerler Nazinan"

Şiir ve ezgi uyumlu ve sade bir biçimdedir. Karma onikili usüller grubuna giren türkü iki tane 5/8'lik yani, 2+3+2+3 şeklinde bestelenmiştir ve sekizlik süreye tekabül eden 192 metronom kullanılmıştır. Türkü makamsal yapısı kerem ayağıdır (üç tür kerem ayağı vardır; engin kerem, kesik kerem, yahyalı kerem).

ESME SEHER YELİ

SÜRESİ: ♩ = 60

ES ME SE HE RI YE Lİ ES ME GÜ LÜ MAM MA NI Dİ YA RAM
 YAR DA NAY RI LAN ÜZ GÜLMEZ # # # # # # # #
 İ RAK YOL LA RI YA KIN OL SA # # # # # # # #
 EM RA HIM DA O KUR YA ZAR # # # # # # # #

MAN DE GER TEL LE RE TEL LE RE GÜ LÜ MAM MAN Dİ YA RAM MAN
 # SERHOŞ O LAN SÖ ZÜN BİL MEZ # # # # # # # #
 # HER GÜ ZEL DE HAK KİM OL SA # # # # # # # #
 # HAKKA LE MİN KİM LER BO ZAR # # # # # # # #

BOZUL SUN DÜŞ MA NİN FEN Dİ GÜ LÜ MAM MAN Dİ YA RAM MAN
 YARA DI NI DE SEM OL MAZ # # # # # # # #
 DOSTUM LOK MAN HE Kİ MÖL SA # # # # # # # #
 AY NA AL MIŞ PER ÇEM DÜ ZER # # # # # # # #

DÜŞ SÜ NEL LE RE EL LE RE GÜ LÜ MAM MAN Dİ YA RAM MAN
 DÜ ŞER DİC LE RE DİL LE RE # # # # # # # #
 BAK SA # # # # # # # # # # # # # # # # # #
 BEN ZER GÜL LE RE GÜL LE RE # # # # # # # #

1
 ESME SEHER YELİ ESME
 DEĞER TELLERE TELLERE
 BOZULSUN DÜŞMANN FENDİ
 DÜŞSÜN ELLERE ELLERE

2
 YARDAN AYRILAN ÜZ GÜLMEZ
 SERHOŞ OLAN SÖZÜN BİLMEZ
 YAR ADINI DESEM OLMAZ
 DÜŞER ÖLÜRE ÖLÜRE

3
 İRAK YOLLAR YAKIN OLSA
 HER GÜZELDE HAKKIM OLSA
 DOSTUM LOKMAN HEKİM OLSA
 BAKSA DİLLERE DİLLERE

4
 EMRAHİM DA OKUR YAZAR
 HAK KALEMİN KİMLER BOZAR
 AYNA ALMIŞ PERÇEM DÜZER
 BENZER GÜLLERE GÜLLERE

Nota 3: Aşık Ercişli Emrah Bestelenmiş ve Notaya Aktarılmış Şiiri "Esmeseher Yeli Esmese"

Esmeseher Yeli Esmese Türküsü: Şiir ve ezgi uyumu basit ve akılda kalıcıdır. Karma onikili usüller grubuna giren türkü iki tane 5/8'lik yani, 2+3+2+3 şeklinde bestelenmiştir ve sekizlik süreye tekabül eden 192 metronom kullanılmıştır. Türkü makamsal yapısı kerem ayağıdır (üç tür kerem ayağı vardır; engin kerem, kesik kerem, yahyalı kerem).

SALINDI BAHÇEYE GİRDİ

Saz...

Sa lın dı bah çe ye gir di Çu çek ler se

la ma dur du Saz...

Sa lın dı bah çe ye gir di Çu çek ler se

la ma dur du Saz...

Mor me nek şe bo yun eğ di Gül kı zar dı

hi ca bın dan Saz...

Mor me nek şe bo yun eğ di Gül kı zar dı

hi ca bın dan yar A li yar yar A li yar Saz...

Nota 4: Âşık Ercişli Emrah Bestelenmiş ve Notaya Alınmış Şiiri "Salındı Bahçeye Girdi"

Salındı bahçeye girdi türküsü bileşik usulde, garip ayağında bir türküdür. Yani 2+2+3 usulünde bestelenmiştir. Türk müziğinde karakteristik hicaz makamına denk gelmektedir.

Ali Saraçoğlu'nun Ercişli Emrah adlı kitabının 180.sayfasında yayımlanan şiir (Salındı Bahçeye Girdi) üç dördlük olup bu haliyle yer almaktadır. Türkü TRT Repertuarında iki dördlük olup 4135 No ile kayıtlıdır.

Salındı Bahçeye Girdi

Salındı bahçeye girdi
Çiçekler selama durdu
Mor menekşe boyun eğdi
Gül kızardı hicabından

Bahçenin kapısın'açtım
Sandım ki cennete düştüm
Ben o dosttan ayrı düştüm
Elin dilinden dilinden

Bahçenin kapısı güldür
Dalında öten bülbüldür
Sefil Emrah sana kuldur
Bağışla geç günahından

Kaynak Kişi:Mehmet Selvi, 2186 No ile TRT Repertuarında yer alan (Evvel Bahar Yaz Ayları Gelende) türkünün kaynaktaki sözleridir. Türkü Ercişli Emrah'a aittir.

Evvel Bahar Yaz Ayları Gelende

Evvel bahar yaz ayları gelende
Açılmış bahçende nar memelerin
Versen de ağzıma emsem
Bal ile yoğrulmuş yar memelerin

Açma göğsün açma rakip bakıyor
Yar senin ateşin beni yakıyor
Tenin misk ü amber olmuş kokuyor
Al benim yağlığım sar memelerin

Ecel kuşu gelip başa konanda
Tenim çıkıp teneşirde yunanda
Biçare Emrah da bir gün ölen
Mezarım taşına sür memelerin

Saz Şiiri Antolojisi, Vasfi Mahir Kocatürk, "Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Saz Şiiri Tarzında Yazılmış En Güzel Şiirleri" başlığıyla, Ayyıldız Matbaası, Ankara - 1963, s.208-209

Kömür Gözlüm Ateşine Düşeli

Kömür gözlüm ateşine düşeli
Didem kan-yaş döker dilim dad eyler
Garip yerde yad ülkede sevdiğim
Bana senden özge kim imdad eyler

Ta ezelden oldum gamlar düşgünü
Ben feleğe minnet etmem üç günü
Yarım ne beklersin elin köşkünü
Felek ya dağıtır ya barbad eyler

Yatamadım nazlı yarin dizine
Doya doya bakamadım yüzüne
Uyma Selbi'm uyma eller sözüne
Seni mennen meni sennenyad eyler

Ayrılık şerbeti ölümden acı
Gel söyle sevdiğim nedir ilacı
Kendine mülk sanma tahtınan tacı
Felek ne umdurur ne abad eyler

Gine rengin aldı dağlar lalesi
Yıkılmış yapılmaz gönlün kalesi
Emrah'ın çektiği aşkın belası
Ne alır canımı ne azad eyler

Kaynak Kişi: Ali Saraçoğlu - Ercişli Emrah(Şad Ol Deli Gönül Müjdeler Olsun) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s.257

Şad Ol Deli Gönül Müjdeler Olsun

Şad ol deli gönül müjdeler olsun
Gelecektir benim yarım bu gece
Kesilsin kurbanlar yansın çırallar
Talan olsun bütün varım bu gece
(Talan olsun küll-i malım bu gece)

Gül dibinden gelen şadlık ünüdür
Yüreğimde tüten yar tütünüdür
Arefe geçmiştir bayram günüdür
Dedim kurban olsun canım bu gece
(Dedim yare kurban canım bu gece)

Emrah'ın sevdiği hanlar hanıdır
Al yeşil giymiştir canlar canıdır
Koynunda memeler kiraz benidir
Dedim ver ağzıma emim bu gece

Sonuç

Genel halk müziğinde olduğu gibi Van türkülerinde de bu kültürün sonraki nesillere ve zamanlara aktarılmasında en önemli unsur kaynak kişilerdir. Bu kültürü günümüze aktaran ve bu bağlamda kent kimliğinin oluşmasındaki gizli kahramanlardan olan genelde halk ozanı olan kaynak kişilerin önemli bir çoğunluğunun müzik eğitimleri akademik anlamda yeterli düzeyde değildir. Bu nedenle genelde meşk usûlü ustasından öğrenerek çırağına aktarılan türkülerin kayıt altına alınıp unutulmamasını sağlayan derleyicilerin de o kültürün gelişmesinde önemli katkı sağladıkları unutulmamalıdır. Kaynak kişilerin

bölge kültürünü korudukları fakat yeterli mali desteklerinin olmamasından kaynaklı eğitim alamadıklarını, Erciqli Emrah Őirlerini bestelemede yetersizliklerden dolayı uluslararası boyutlarda tanıtamadıkları serzenişleridir. Festivallerde yapılan tanıtımların bölgesel düzeyde kaldığı ve hala Erciqli Emrah ile ilgili olumsuz anlamda tartışmaların sürmesinden kaynaklı mezar taşının bile müzeye kaldırılıp halktan uzaklaştırılmaya çalışılması bölge halkına saygısızlık olarak nitelendirildiği, Erciqli halkından aldığımız dönütlerdir. Bölgenin yerel ve ulusal sanatçıları tarafından Erciqli Emrah tanıtımının yetersiz olduğu, günümüz araştırmacıların yapıtlarında Erciqli Emrah'dan üstünkörü söz etmeleri, büyük ozan, saz Őairinin ileriki yıllarda sözlü kaynakların ortadan kalkmasıyla ve yazılı kaynağın yetersizliğinden dolayı kaybolması endişesi taşıdıkları belirlenmiştir. Erciqli Emrah ve Selbi hikayesinin günümüz teknolojiyle sinemaya ve tiyatro sahnesine taşınması ölümsüzleşmesini sağlayacaktır. Őirlerinin bestelenmeye devam etmesi ve TRT repertuarına kazandırılması, bölge sanatçıları dışındaki ses sanatçılarının da repertuarında yer alması Erciqli Emrah türkülerinin yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Ayrıca Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültelerinin ve Türk Müziği Devlet Konservatuarının Erciqli Emrah'ın bestelenmiş Őirlerini incelemeye alması gerekmektedir. Diğer bir araştırma sonucu; TRT repertuarında ve müzik sitelerinde Erciqli Emrah Őirlerinin Yöresi yanlış nakledilmiştir, gerekli düzenlemelerle güncellenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

1. BORATAV, P. Nâilî, (1995), 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul, Gerçek Yayınevi.
2. ÇOBANOĞLU, Özkul, (2011), "Halk Edebiyatına Giriş", Eskişehir, Anadolu Üniv. Yayınevi, s.294-301.
3. EMNALAR,Atınc, (1998), "Tüm Yönleri ile Türk Halk Müziği ve Nazariyatı", İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları.
4. GÜNAY,Umay,(1999), "Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi", Ankara,.GÜNAY,Umay," Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi", Ankara ,T.C. Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 16, s.107-108
5. KOŞAR, Selahattin, Timurleng_65 11-30-2014, 05:43 AM
6. MİRZAOĞLU, F. Gülay,(2015), "Halk Türküleri"Konu-İcra-Yapı-Anlam-İşlev, Ankara, Akçağ Yayınevi.
7. ONG, Walter J.(2013), "Sözlü ve Yazılı Kültür"SözünTeknolojileşmesi", İstanbul, Metis yayınevi.
8. OTO, Murat, (2013),"Geçmişten Geleceğe Van Türküleri I", İstanbul, Soylu Matbaa ve Yayınevi.
9. ÖZBEK, Mehmet, (1994), "Folklor ve Türkülerimiz", İstanbul.
10. POYRAZOĞLU, Ömer Umman; derleme, Van/Erciqli 30.11.2015
11. SAKAOĞLU, Saim, (1986), "Emrâh'ın Hayatı ve Hakkında Yapılan Yayınlar", Erciqlies, s.101, Mayıs 1986, s.5 ve (2013),Türk Dili Dergisi "Türk Şiiri Özel Sayısı"Sayı: 445- 450, 1989, TDK Yayınları
12. SARAÇOĞLU, Ali, (1999), "Erciqli Emrah", Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, s. 9-63
13. SOKOLOV, Yuri M, (2009), "Folklor: Tarih ve Kuram"(Çev.Yerke Özer),Ankara, Geleneksel Yayınevi, s. 25

Makaleler

1. BORATAV, Pertev Naili, "Âşık Edebiyatı", Türk Dili Türk Halk EdebiyatıÖzel Sayısı, Ankara, 1968.
2. Erciqli Ozan Ahmet Poyrazoğlu'nun "Bir Heybe Şiir" Kitabı Erguvan yayınlarından çıkmıştır. Sayfa sayısı 324, baskı yılı 2013, ayrıca Erciqli Emrah ile Selbihanhikayesini de aynı yayınevinden çıkarmıştır. Sayfa sayısı 279, yayın yılı 2006
3. SAKAOĞLU, Saim, (1996), "Saz Şiiri Tarihimize Genel Bir Bakış", 50.Kültür ve Sanat
4. Yılında Dr. Mehmet Önder'e Armağan / Milli Kültür Araştırmaları,117-128, Ankara,
5. _____, "Türk Saz Şiiri", Türk Dili, (Türk Şiiri Özel Sayısı III / Halk Şiiri), 1989.

6. _____ , “Atasözleri ve Deyimlerimizdeki Yabancı Asıllı Kelimeleri
7. Türkçeleştirebilir miyiz?”, Türk Dünyası Araştırmaları, 33, Aralık, 131-140, 1984b.
8. KÖPRÜLÜ, Fuad, “Saz Şairleri: Dün ve Bugün”, 165-193, Ankara, 1986a.
9. _____ Türk Edebiyatında Âşık Tarzı'nın Menşe' ve Tekâmülü, Edebiyat Araştırmaları, 195- 238, Ankara, 1986b.
10. Prof.Dr. Ali Berat ALPTEKİN, Türk Halk Şiiri
11. <http://www.turkceciler.com/sairler/ercisli.html>
12. <https://www.youtube.com/watch?v=YXxiECsGMv4> (Ercişli Emrah video)